

УДК 33(474)

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ-ФІНАНСИСТІВ У ДЕРЖАВАХ БАЛТІЇ

Яблочнікова І. О.

У статті здійснено аналіз організаційних аспектів забезпечення високого рівня якості професійної підготовки магістрів фінансового профілю у Латвії, Литві та Естонії та інтеграції ВНЗ до європейського освітнього простору. Обґрунтовується перспективність запозичення низки позитивних моментів організації професійного навчання фінансистів з подальшим перенесенням їх на ґрунт реалізації освітньої діяльності в Україні.

Ключові слова: Латвія, Литва, Естонія, професійна підготовка фінансистів у ВНЗ, організація магістерських програм, вища освіта у країнах Європи.

В статье реализован анализ организационных аспектов обеспечения высокого уровня качества профессиональной подготовки магистров-финансистов в Латвии, Литве и Эстонии и интеграции вузов в европейское образовательное пространство. Обосновывается перспективность заимствования позитивных моментов профессионального обучения финансистов с дальнейшим переносом их на почву реализации образовательной деятельности в Украине.

Ключевые слова: Латвия, Литва, Эстония, профессиональная подготовка финансистов в вузах, организация магистерских программ, высшее образование в странах Европы.

The article presents an analysis of organizational aspects of ensuring a high level of quality in professional preparation for the Master's degree in Finance in Latvia, Lithuania, and Estonia, and integration of higher educational institutions into the European educational space. It provides argumentation in favor of adopting a range of positive moments of professional education in the field of finance with their further transfer into educational activities in Ukraine.

Key words: Latvia, Lithuania, and Estonia, higher education in the field of finance, Master's degree program organization, higher education in European countries.

Постановка проблеми. Забезпечення якості реалізації освітніх процесів з метою формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів економічного та фінансового профілю – першочергове завдання функціонування вищої професійної школи. В свою чергу, наявність висококваліфікованих фінансистів, економістів, менеджерів є однією з сукупності умов сталого та безперервного розвитку як окремих галузей соціально-економічної діяльності, так і будь-якої держави в цілому.

Проблеми реформування системи вищої освіти активно обговорюються освітянами та представниками наукового співтовариства майже усіх пострадянських держав протягом більш ніж двох десятиків років. При цьому час від часу в середовищі педагогів-дослідників виникають реформаторські ідеї, котрі згодом набувають статусу парадигм, що потребують консолідації суттєвих зусиль суспільства у цілій низці галузей, а також реалізації відповідних витрат організаційних, матеріальних, економічних, фінансових, кадрових та інших видів ресурсів.

Реальні кінцеві результати подібних революційних новацій та реформ, як правило, є вельми далекими від того, що із самого початку декларується їх ініціаторами. Зокрема, приєднання переважної більшості пострадянських держав до Болонської конвенції та наступний логічний перехід до дворівневої системи вищої освіти, прийняття відповідної нормативної бази, яка має регулювати відповідні процеси в освітній сфері, в підсумку, майже не дозволили вирішити одну з сукупності наявних проблем. На нашу думку, такою проблемою є забезпечення відповідності реальних досягнень, внаслідок здійснення навчання на основі компетентнісного підходу, тим показникам, котрі у свій час планувалися освітнім менеджментом.

Процес пізнання не зупинити, як, до речі, і еволюцію методів, технологій та засобів реалізації навчання. Пошук адекватних шляхів такої еволюції – вельми актуальне завдання. А успіх здійснення подібного пошуку неможливий без ретельного

вивчення досвіду колег із-за кордону з метою запозичення наявних позитивних моментів. У зв'язку із зазначеним вище, на нашу думку, науково-педагогічній спільноті буде досить цікавим відповідний досвід держав Прибалтики у вирішенні питань стосовно формування професійної компетентності фінансистів як фахівців, котрі зобов'язані забезпечити платоспроможність та сталий розвиток як окремої бізнес-структури, так і фінансової, економічної та податкової систем країни у цілому.

Зазначене вище буде актуальним та цікавим для освітян України. Особливо у зв'язку із тим, що освітні системи країн Балтії досить вдало і за відносно короткий час інтегрувалися до європейського освітнього простору, виборовши при цьому достойне місце на ринку відповідних послуг, саме за рахунок забезпечення високого рівня якості знань і умінь випускників вишів й відповідно їх конкурентоздатності. А це було досить непросто реалізувати.

Метою даної статті є аналіз організаційних аспектів професійної освіти в країнах Балтії, зокрема підготовки магістрів-фінансистів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми дослідження. Проблема фахової підготовки спеціалістів економічного профілю, в тому числі й фінансистів бакалаврів та магістрів, у свій час опікувалось багато науковців-педагогів. Формуванню компетентності майбутніх економістів присвячено публікації І. Демури, Ю. Деркача, Л. Дибкової та Р. Гейзерської. Однак сутність та принципи підготовки саме фахівців фінансового профілю і нині залишаються не розкритими вітчизняними педагогами-дослідниками. І тут, на нашу думку, потрібно зазначити лише окремі публікації Г. Астапової та С. Пілецької, М. Голованя, Д. Бабашева, О. Воронкової, Л. Дмитриченко, А. Єпіфанова, Г. Старостенко і Р. Квасницької тощо, котрі спрямували свої науково-методичні зусилля на пошук шляхів модернізації фінансової освіти та окреслення перспектив її розвитку за умов євроінтеграції.

На жаль, зазначені вище дослідники не приділили достатньої уваги організаційним аспектам професійної підготовки майбутніх магістрів-фінансистів, розробленню основ формування їх професійної компетенції, а також розумному запозиченню існуючого досвіду освітян інших країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системи вищої освіти Латвії, Литви та Естонії в багатьох аспектах є подібними одна одній, що, фактично, було обумовлено процесами новітньої історії кінця ХХ століття, а також бажанням цих країн швидко інтегруватися до європейського освітнього простору. Однак освіта окремих країн Балтії має низку особливостей, яким, на нашу думку, слід приділити увагу.

Зокрема, у цих країнах система вищої освіти має два рівня – перший та другий, а випускники, окрім традиційних для Європейської унії ступенів бакалавра та магістра, здобувають різні рівні кваліфікації (наприклад, четвертий, п'ятий або ж сьомий) відповідно до національного класифікатора професій. Перший рівень такої освіти можна здобути, навчаючись у одному з великої кількості коледжів за програмами професійної освіти. Подібний вид навчання у країнах Балтії прийнято класифікувати як вищу освіту "неуніверситетського типу", орієнтовану, в основному, на формування початкових професійних знань, умінь та навичок у порівняно вузькій галузі соціально-економічних відносин.

Це передбачає опанування тими, хто навчається, основи таких професій, як банківський працівник, спеціаліст у сфері інформаційних технологій, підприємець, помічник юриста, технік тощо. Термін навчання за цими програмами – два (максимум три) роки, за умови наявності у кандидата до лав студентів атестата про повну середню освіту.

Вищу освіту у прибалтійських країнах можливо здобути, навчаючись в установах вищої школи (в інститутах, університетах) за програмами професійної вищої освіти, так званого, другого рівня або ж за програмами академічної вищої освіти. У разі успішного засвоєння запланованого обсягу навчального матеріалу в цілому та виконання низки завдань практичної складової курсу випускникам зазначених програм присвоюється ступінь бакалавра у певній галузі знань та відповідний рівень професійної кваліфікації.

Подібні освітні професійні програми вишів країн Балтії класифікуються як програми "університетського типу". При цьому ті, що мають статус академічних, в першу чергу, орієнтовані на реалізацію в майбутньому їх випускниками наукової, пе-

дагогічної та дослідницької діяльності (зокрема, й на подальший вступ до магістратури та докторантури).

Зазвичай, у ВНЗ Латвії, Литви та Естонії паралельно реалізуються і академічні, і професійні програми, зміст яких сфокусовано на процесах у певній професійній сфері. Термін навчання за такими програмами на денному відділенні складає, як правило, чотири роки. І після отримання ступеня бакалавра їх випускник може продовжити навчання або у магістратурі, або ж за однією з інших професійних освітніх програм, якщо відчує відповідну потребу у здобутті знань та навичок у іншій галузі суспільно-економічної діяльності.

В свою чергу, повний цикл навчання за магістерською програмою складає півтора-два роки. Таким чином, для того щоб здобути ступінь магістра, її здобувачеві, в цілому, потрібно витратити майже шість років після закінчення курсу середньої школи.

Зокрема, підготовка магістрів фінансового профілю у країнах Прибалтики здійснюється як у державних, так і у приватних вишах. Варто також зазначити, що подібні магістерські програми реалізуються і спеціалізованими ВНЗ (економічними, фінансовими), і не профільними (технічними, технологічними, аграрними), і класичним університетами. Обсяг програм виражений у кредитах ECTS – від 90 до 120. Крім того, для професійних програм конкретизується спеціалізація, котру також у Прибалтиці зазвичай визначають як кваліфікацію, наприклад "Фінансовий аналітик" або "Фінансовий консультант" тощо.

Форми реалізації навчання майбутніх магістрів-фінансистів є різноманітними, а саме: денна (повна зайнятість), вечірня (часткова зайнятість), комбінована та навіть дистанційна. Існують у вишах Прибалтики також освітні програми, зміст яких спрямовано на перекваліфікацію (здобуття іншої спеціалізації замість тієї, що вже є у наявності), або ж на певне удосконалення наявних теоретичних знань, а також практичних умінь і навичок, з метою стимулювання подальшого кар'єрного зростання їх випускників.

Як перший приклад успішного формування професійної компетентності фінансиста із вищою освітою у державах Балтії розглянемо реалізацію процесу навчання у магістратурі Латвійського університету (ЛУ) – єдиного державного університету Латвії класичного типу, заснованого у місті Рига у 1919 році. Після засвоєння повного курсу цієї програми її випускникам присвоюється ступінь "професійного магістра" в галузі фінансової економіки та кваліфікація "Фінансовий аналітик". Обсяг повного курсу навчання, що за цією програмою засвоюється магістрантами, дорівнює 120 кредитам ECTS.

Претенденти на навчання за зазначеною магістерською програмою повинні мати у своєму активі ступінь бакалавра або ж диплом, котрий свідчить про успішне закінчення програми другого рівня вищої професійної освіти в галузі економіки чи управління (бізнес-адміністрування, менеджменту). Крім того, до навчання за цією програмою можуть бути допущені абітурієнти, які отримали ступінь бакалавра чи магістра й в інших соціальних науках, а також навіть у галузях фізики, інформатики, математики та технічних наук. Важливим моментом є те, що однією з обов'язкових умов для зарахування до магістратури ЛУ є наявність досвіду практичної роботи у бізнесі чи економіці протягом не менше ніж два роки.

Інформаційне повідомлення про наявність подібних магістерських програм у вишах Балтії обов'язково розміщується на офіційному web-сайті установи, котра надає освітні послуги. Таке повідомлення беззаперечно має містити наступні елементи: найменування (офіційну назву) програми та кваліфікацію, котру отримують випускники після її закінчення; вимоги до рівня освіти абітурієнтів та наявності у них професійного практичного досвіду; період часу, за який ця програма є акредитованою відповідними державними органами та перелік міжнародних інституцій, з якими вона узгоджена (наприклад, з міжнародними професійними асоціаціями); відомості про автора-розробника програми – як правило, досить відомого та поважного у професійному середовищі фахівця, котрий виступає своєрідним гарантом якості знань та умінь, що набувають магістранти під час навчання; термін навчання магістрів та форми реалізації навчального процесу, котрі пропонуються обрати; короткий опис змісту та структури програми із зазначенням переліку навчальних курсів та прізвищ викладачів, які їх ведуть.

Крім того, у такому інформаційному повідомленні зазначаються мета реалізації програми та очікувані результати навчання магістрантів за програмою (зазвичай перераховуються види академічних та професійних компетенцій і навичок, які формуються внаслідок реалізації навчання). Може бути представлено також ретроспективу подібних програм, що реалізувалися в освітній установі протягом останнього часу, а також відгуки випускників подібних програм стосовно якості отриманих ними освітніх послуг.

Досить часто магістерські програми у вишах Балтії реалізуються спільно з університетами інших країн Європейської Унії. В такому разі на офіційному сайті ВНЗ надається інформація про найменування закордонного вишу-партнера реалізації програми й місце його розташування, а також відомості про структурний підрозділ та особу, відповідальну за здійснення спільного навчання та міжнародне стажування магістрантів.

Необхідно також зазначити, що після закінчення повного циклу навчання на магістерських програмах, які пропонуються абітурієнтам прибалтійськими вишами, їх випускники мають право продовжити навчання у докторантурі й, відповідно, здобути науковий ступінь доктора філософії у галузі економіки. Так, академічні програми на такий розвиток кар'єри є заздалегідь спрямованими.

Аналіз навчального плану підготовки магістрів-фінансистів у Латвійському університеті свідчить про те, що навчальні курси магістерської програми, зазвичай, класифікуються наступним чином: обов'язкові, або ж основні (97,5 кредитів ECTS) та предмети за вибором, котрі також іменують елективними (22,5 кредиту ECTS).

До сукупності обов'язкових навчальних курсів, які, на думку розробників такої програми, забезпечують успішне набуття магістрантами теоретичних знань та практичних навичок у обраній галузі, входять: "Фінансовий менеджмент", "Аналіз фінансових ризиків", "Грошова та кредитна політика та теорія", "Податкова політика та управління", "Управлінський облік". Також вельми необхідним є вивчення основ комерційного менеджменту, фінансування різного роду проектів й управління ними, а також методології реалізації наукових досліджень.

Фактично невід'ємною частиною магістерської програми є проходження практики (39 кредитів ECTS) чи стажування за кордоном, а також підготовка та публічний захист магістерської дисертації. На реалізацію дій, пов'язаних із дисертацією, як правило, навчальним планом магістратури відводиться 30 кредитів ECTS.

Як елективні курси в магістерській програмі передбачені: "Фінансовий інжиніринг"; "Фінансові послуги та маркетинг"; "Комерція"; "Міжнародні фінанси"; "Стратегічне та оперативне планування", "Політика та управління державним бюджетом" (разом обсяг таких дисциплін має складати 15 кредитів ECTS). Також ті, хто навчається, можуть обрати декілька дисциплін (7,5 кредитів ECTS), вивчення яких сприяє набуттю знань у межах або обраної спеціалізації ("Фінансовий аналіз і кількісні методи оцінки", "Фінансовий менеджмент"), або ж у гуманітарній сфері ("Організаційна психологія").

В свою чергу, Ризький технічний університет (РТУ) пропонує латишам й іноземним громадянам навчання за магістерською програмою "Фінанси підприємництва", з отриманням після її закінчення ступеня "Магістр наук в галузі ділового адміністрування". Набути аналогічний ступінь у РТУ можливо також навчаючись за програмою "Ділові фінанси". При цьому на денній формі навчальний процес реалізується протягом двох років (обсяг 120 кредитів ECTS), а на заочній та на вечірній формах – два роки і шість місяців.

Протягом першого року реалізації навчального процесу в межах такої програми магістранти опановують сукупність обов'язкових курсів (обсяг 52,5 кредитів ECTS). На другому році навчання в першому семестрі навчальним планом передбачено вивчення низки дисциплін відповідно до обраної магістрантом спеціалізації (обсяг 31,5 кредитів ECTS) та елективних (в обсязі 6 кредитів ECTS). Другий семестр другого року навчання у магістратурі студенти присвячують ретельній підготовці й публічному захисту магістерської дисертації (на цей вид навчального навантаження відведено 30 кредитів ECTS).

На відміну від розглянутої вище магістерської програми, що пропонується для навчання у Латвійському університеті, практика магістрантів-фінансистів навчальним планом РТУ не передбачена. Ця вада змісту і структури плану підготовки, на нашу

думку, суттєво впливає на рівень якості практичної підготовки магістрів-фінансистів. Можливо, саме з цієї причини у Латвії вважається більш престижним для фінансистів навчання саме у ЛУ.

В Литві та Естонії магістерські програми підготовки професіоналів сфери фінансів реалізуються майже за аналогічними схемами. Зміст таких програм і розподіл кредитів ECTS між обов'язковими навчальними предметами та елективними дисциплінами теж у багатьох випадках є еквівалентними, за винятком вишів Литовської Республіки.

Зокрема, у Естонії магістрів-фінансистів навчають у Талліннському технічному університеті (магістерська програма "Бізнес-фінанси та бухгалтерський облік", що має три окремі спеціалізації "Бізнес-фінанси", "Бухгалтерський облік", "Аудиторська діяльність") і Естонському університеті прикладних наук (магістерська програма "Корпоративний фінансовий менеджмент"). При цьому перша із зазначених магістерських програм має спрямування на успішне виконання її випускниками практичної діяльності у певній вузькій галузі діяльності, а друга – забезпечує майбутніх магістрів глибокими знаннями у сфері економіки в цілому та адмініструванні бізнес-процесів. У обох випадках навчальне навантаження – 120 кредитів ECTS.

У Литовській республіці існують наступні особливості реалізації підготовки магістрів-фінансистів. По-перше, більшість магістерських програм у галузі фінансів реалізується в обсязі 90 кредитів ECTS, за винятком Каунаського технологічного університету – КТУ (програма "Майстер у фінансах"), котра має обсяг у 120 кредитів ECTS.

При цьому, як правило, навчання магістрів-фінансистів за такими програмами реалізується у вишах Литви протягом трьох семестрів. Лише на факультеті економіки і бізнесу Каунаського технологічного університету на денній формі навчання – протягом чотирьох семестрів, а на вечірній та заочній – навіть впродовж трьох років. Випускникам зазначених професійних та академічних програм, окрім ступеня магістра, присвоюється сьомий рівень професійної кваліфікації.

Скорочення навчального навантаження порівняно з аналогічними програмами Латвії та Естонії до 90 кредитів ECTS відбувається за рахунок виведення за межі структури навчального плану практики та стажування або ж відведення на підготовку та захист магістерської дисертації лише від 10 до 24 кредитів. В окремих випадках навіть реалізовано заміну публічного захисту випускної роботи комплексним державним іспитом, що, на нашу думку, є не зовсім логічним. Структура та зміст магістерської дисертації, інтелектуальна діяльність в межах її підготовки та реалізація її публічного захисту є своєрідним індикатором професійного, а також наукового ґатунку магістранту.

Потрібно зазначити, що у вишах Литви для абітурієнтів магістерських програм пропонується ціла низка різноманітних спеціалізацій підготовки, зокрема, це – "Фінанси" (в тому числі й англійською мовою) та "Банківська справа" у Вільнюському університеті, "Фінансовий менеджмент", "Фінансові ринки" та "Управління митними операціями" в Університеті імені Миколаса Ромеріса, а також "Майстер у фінансах" у Каунаському технологічному та Вільнюському технічному університетах.

Навчальні програми постійно оновлюються та модернізуються, з метою оперативного реагування на потреби суспільства й надання молоді знань і навичок, необхідних для реалізації успішної кар'єри. Зокрема, адміністрація Вільнюського університету та Університету імені Миколаса Ромеріса усіляко сприяє міжнародній діяльності та підтримує участь співробітників та студентів у реалізації досліджень на європейському й світовому рівнях.

Фактично усі університети країн Балтії активно співпрацюють з міжнародними організаціями та професійними асоціаціями, заохочують академічну мобільність студентів і викладачів, створюють спільні навчальні програми, що, в свою чергу, дозволяє тим, хто навчається, набути так звані "подвійні" дипломи. Крім того, університетська спільнота усіляко підтримує організацію діалогу між людьми, котрі поважають і цінують різні точки зору стосовно реалізації та еволюції суспільно-економічних процесів, ставляться один до одного із розумінням і повагою. Безперечно, таке освітнє середовище сприяє загальному інтелектуальному розвитку.

Висновки та пропозиції. Українські виші, котрі здійснюють підготовку фінансистів високої кваліфікації, на нашу думку, мають здійснювати аналіз та ретельне

вивчення відповідного досвіду провідних європейських ВНЗ, в тому числі й вишів країн Балтії. Інтеграція України до Європейської Унії та української вищої школи до європейського освітнього простору передбачає існування і діяльність у певному організаційно-методичному й правовому полі, що сформовано у країнах Старого Світу протягом чотирьох-п'яти століть, шляхом творчого пошуку, безперервної модернізації і випробування практикою розвинутих капіталістичних відносин. Розумне запозичення й творчий розвиток такого освітнього досвіду буде вельми корисним для нашої держави.